

Anne-Ergen Çiftlerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algısının İçerik Analizi

Hatice Işık-Baş
Ankara Sosyal Bilimler
Üniversitesi

Başak Şahin-Acar
Orta Doğu Teknik
Üniversitesi

Ayça Özen-Çıplak
TOBB Ekonomi ve Teknoloji
Üniversitesi

Özet

Bu çalışmanın amacı anne-ergen çiftlerinin toplumsal cinsiyet şemalarını içerik analizi yoluyla niteliksel olarak araştırmaktır. Bu amaçla 61 anne-ergen çiftine ulaşılmış ve laboratuvara gelen katılımcılarla yarı-yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Katılımcı çiftlerle (anne-ergen) yapılan bu bireysel görüşmelerde, ergenlere ileride nasıl bir kadın/erkek olmak istedikleri, annelere ise ileride oğullarının/kızlarının nasıl bir erkek/kadın olmasını istedikleri sorulmuştur. Katılımcıların cevaplarını içeren ses kayıtları birebir yazıldıktan sonra nitel olarak incelenmiş, tematik üniteler belirlenmiş ve bu belirlenen tematik üniteler *kadınsılık*, *erkeksilik* ve *nötr* kategorilerin altına yerleştirilmiştir. Bununla beraber, katılımcıların cevapları parametrik olmayan istatistiksel yöntemlerden birisi olan ki-kare testi ile analiz edilmiş ve a) anne-ergen b) annelerin kız ve oğlan çocukları ve c) kız ve oğlan ergenlerin kendileri için her bir ana temayı kullanma sıklıkları karşılaştırılmıştır. Ki-kare testlerinin sonuçları anneler, kız ve oğlan ergenler için ana temaların kullanım sıklığı açısından anlamlı farklar göstermiştir. Sonuçlar toplumsal cinsiyet kuramları çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Anne-ergen, toplumsal cinsiyet şemaları, içerik analizi.

Abstract

The aim of the current study is to investigate mother-adolescent pairs' social gender schemas with the content analysis in a qualitative way. With this aim, 61 mother-adolescent pairs were recruited and semi-structured interviews were applied to all participants in the laboratory settings individually. In the interviews applied to each pairs (mother-adolescent) individually, adolescents were asked about how they wanted to be in the future as a woman/as a man and their mothers were asked about how they want their daughter/son to be in the future as a woman/as a man. After each participant's answer was transcribed individually, their answers were investigated qualitatively. Thematic units in their answers were determined, and those thematic units were placed under the three categories: *Femininity*, *Masculinity*, *Natural*. Also, participants' answer were tested with a non-parametric statistical test (chi-square) in order to compare the frequency of categories that is used by a) mother-adolescent pairs b) girls-boys c) girls' mothers-boys' mothers. The results indicated significant differences in the frequency of main categories used by girls' mothers-boys' mothers and girls-boys. Findings were discussed in the light of social gender role theories.

Key words: Mother-adolescent, social gender schemas, content analysis.

Yazışma Adresi: Arş. Gör. Hatice Işık-Baş, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Hükümet Meydanı No: 2 06050 Ulus-Altındağ / ANKARA

E-posta: hatice.isik@asbu.edu.tr

Gönderim Tarihi: 13.08.2016

Kabul Tarihi: 15.02.2017

Erikson'un psikososyal gelişim kuramına (1963) göre ergenlik dönemi, kimlik kazanma ve rol karmaşasının hüküm sürdüğü çatışmalı bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemde ergenler hem kim oldukları, hem de bu hayatta ne yapacakları konusunda bir karar verme sürecine girerler. Bununla beraber, sıkça kişisel geçmişlerine dönerek aileleri ve yakın sosyal çevreleri ile yaşadıkları deneyimleri, bu deneyimlere dair ortak anılarını ve bu ortak geçmişten edindikleri değerleri gözden geçirirler (Fivush, Marin, McWilliams ve Bohanek, 2009). Ergenlerin bu kimlik arayışı aslında kariyer, siyasi ve dini görüş, ilişkiler, kişilik, fiziksel kimlik gibi benliği oluşturan pek çok parça üzerinde çatışma yaşamasıyla ortaya çıkar. Bahsedilen çatışmayı ortaya çıkaran durum ise hem ailenin ve çevrenin istek ve talepleri, hem de ergenin hızla değişen fiziksel görüntüsünün oluşturduğu baskıdır. Bu çalışmada, ergenlik gibi yoğun bir kimlik oluşturma krizinin yaşandığı bu dönemde, hem ergenlerin toplumsal cinsiyet şemalarını ölçme amacıyla kendilerini ileride nasıl bir erkek veya kadın olarak görmek istediklerinin, hem de aynı şemalar doğrultusunda annelerinin ergen çocuklarını ileride nasıl bir kadın veya erkek olarak görmek istediklerinin niteliksel olarak araştırılması hedeflenmiştir. İlk ergenlik dönemi aslında çocukluktan çıkış dönemi olarak tanımladığı ve geç ergenlik dönemi ise yetişkinliğe giriş dönemi olarak tanımlandığı için bu çalışmada, toplumsal cinsiyet rollerinin belirgin biçimde ortaya çıkmaya başladığı orta ergenlik dönemindeki ergenler ve anneleriyle görüşmeler yapılmıştır.

Erken dönemde, bebek için temel gelişimsel görev kendini (benliğini) diğer nesnelere ayırtmaktır. Cinsiyet kavramı bu dönemde bebek için çok karmaşıktır. İlerleyen yıllarda, oğlan ve kız çocukların ilgi, aktivite ve tutumlarında farklılıklar oluşmaya başlar. Bu dönemde, oğlan çocuklarına hislerini ve duygularını (affect) nasıl kontrol etmeleri gerektiği öğretilirken, kız çocuklarına ise daha çok saldırganlık davranışını nasıl kontrol etmeleri gerektiği öğütlenir. Böylelikle davranış ve tutumlarda cinsiyetler arasında daha geleneksel rol ayrımları oluşmaya başlar. (Block, 1973). Block'un 1965'de yayınladığı *Çocuk Yetiştirme Yolları Raporu*'nda farklı yaş dönemlerinde (erken ve orta çocukluk, ergenlik ve gençlik) çocukları olan ebeveynlerle yaptığı görüşmeleri 1973 yılındaki makalesinde cinsiyet farklılıkları açısından karşılaştırmıştır. Bu çalışmanın bulguları oğlan ve kız çocuklarının ebeveynleri tarafından farklı sosyalleşme süreçlerine maruz bırakıldığını ortaya koymaktadır. Var olan biyolojik farklılıklar, sosyalleşme sürecindeki farklılıklarla birleşince erkek ve kadın cinsiyet rolleri, yani *toplumsal cinsiyet rolleri*, ortaya çıkmaktadır. Ebeveynler oğlan çocuklarını yetiştirirken daha çok başarı, yarış ve duyguların kontrol edilmesi gibi konulara vurgu

yaparken; kız çocukları için kişilerarası yakın ilişkilerin kurulması ve devam ettirilmesi, karşılaştıkları problemler üzerine konuşmaya ve duygularını ifade etmeye teşvik etme gibi davranışlar gözlenmiştir. Kısaca, toplumsal cinsiyet rollerinin gelişimi hem biyolojik, hem de tarihsel ve kültürel faktörlerin etkileşimiyle oluşmaktadır (Block, 1973)

Erken ergenlik dönemi (11-12 ve 14 yaş aralığı) genellikle tutum ve davranışlarda toplumsal cinsiyet rollerinin yoğunlaştığı ve daha geleneksel bir yapıda toplumsal cinsiyet kimliğinin oluştuğu/kazanıldığı bir dönem olarak görülmektedir (Berk, 2010). Benzer bir şekilde, Hill ve Lynch (1983) ergenlik çağının başlangıcıyla beraber oğlan ve kız çocuklarında toplumsal cinsiyet davranışlarına yönelik beklentilerinin de kuvvetlendiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, *Toplumsal Cinsiyetin Kuvvetlenmesi* hipotezi'ne (*gender intensification*; davranış ve tutumlardaki cinsiyet rollerinin daha geleneksel bir toplumsal cinsiyet kimliğe bürünmesi) göre, sosyalleşmenin getirdiği toplumsal baskıyla birlikte ergenler genelde geleneksel erkeksi ve kadınsı rollere uyum göstermektedir. Dolayısıyla, yaşla beraber kız ve oğlan ergenlerdeki davranışsal, tutumsal ve duygusal farklar gittikçe artmakta ve ergenler bu dönem içerisinde daha geleneksel bir kimlik oluşturma sürecine girmektedirler.

Berk (2010) erken ergenlik dönemindeki toplumsal cinsiyet rollerinde kuvvetlenmeyi ise (*gender intensification*) biyolojik, sosyal ve bilişsel faktörlerle açıklamaktadır. Buluş dönemiyle birlikte fiziksel görünümdeki değişimler ergenlerin kendileri ile ilgili olarak daha fazla cinsiyet-bazlı düşüncelerine yol açmaktadır. Aynı zamanda bu dönem, diğer insanların ergenlere çoğunlukla kendi cinsiyetlerine özgü davranışlara uymaları konusunda baskı kurmaya başladıkları dönemdir. Özellikle geleneksel aile düzeni içinde yetişmekte olan ergenler bu baskıyı daha yoğun hissederler. Bu dönemde, ergenler romantik ilişkilere daha fazla ilgi duymaktadırlar ve kendi cinsiyetlerine özgü tutum ve davranışları vurgulayarak kendilerini çekici gösterme eğiliminde olurlar. Son olarak, bu dönemde ergenler diğer insanların kendileri hakkında ne düşündükleri konusunda çok daha fazla kafa yormaya başlarlar, bu da onların toplumsal cinsiyet rol beklentilerini aktif bir bilişsel şema olarak algılamalarına ve çoğu zaman bu toplumsal cinsiyet rollerine daha uyumlu davranmalarına neden olmaktadır.

Ergenlerin yakın ve daha geniş sosyal çevreleri ile sosyalleşme sürecinde, oğlan çocuklarında daha çok deneyime açıklık, girişken ve bağımsız olma gibi araçsal davranışlar vurgulayan *erkeksi roller* desteklenirken, kız çocuklarında ise daha sıklıkla bakım verme, itaatkâr ve uysal olma gibi ifadesel davranışları vurgulayan *kadınsı roller* desteklenmektedir. Sosyalleşme süreci ile cinsiyet rolleri tanımı ve davranışsal seçenekler kadınlar için git-

tikçe daralırken, erkekler için bu davranışsal seçenekler artmaktadır (Block, 1973). Bu sosyalleşme sürecinde, çevrenin (ebeveynler, öğretmenler, arkadaşlar gibi) etkisi büyüktür ve ergenler bu sosyal etkiler ışığında yetişkinlik sürecine hazırlanırlar. Bir başka deyişle, stereotipik bir erkek ve kadın yetişkin rol tanımlarına uyumlu davranışlar sergilemeye bu dönemde başlarlar (Hill ve Lynch, 1983).

Toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmayan, yani karşı cinsiyetten beklenen davranış ve/veya kişilik özelliklerini gösteren kız ve oğlanlar, yetişkinler tarafından da farklı değerlendirilmektedir. Genelde karşı cinsiyetten beklenen geleneksel davranış örüntüleri ile çelişen davranışlar gösteren kişinin cinsiyeti, bu kişinin nasıl algılanacağını belirlemektedir. Buna benzer biçimde Martin (1990), geleneksel cinsiyet rollerini benimsemeyen ve daha kadınsı kişilik özelliği gösteren erkeklerin, karşı cinsiyetin özelliklerini benimseyen kadınlara göre toplumda daha olumsuz değerlendirildiklerini bulmuştur. Bu bulgular, bir onur kültürü olan Türk kültürü kadar (Ceylan, 2016) batı kültürlerinden biri olan Amerika Birleşik Devletleri'nde de, erkeksi rollerin toplum tarafından daha olumlu algılandığını göstermektedir (Martin, 1990).

Sonuç olarak, sosyalleşme süreci ile birlikte toplum erkek ve kadın için farklı sosyal roller tanımlamaktadır. Aslında gerçekte pek çok kadın ve erkek kendini bu cinsiyet kalıp yargıları ile tanımlamasa da, toplum erkekleri daha atılgan, güçlü, saldırgan, özgür, cesur, katı ve bağımsız gibi aktif bir yapıda tanımlarken, kadınları daha uyumlu, konuşkan, sevecen, sakin, anlayışlı, hassas, duygusal ve bağımlı gibi pasif bir yapıda tanımlamaktadır (Williams ve Bennett, 1975). Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ise toplumsal cinsiyet beklentilerini oluşturmaktadır. Bu beklentiler bağlamında örneğin kadın daha çok ev işlerinden sorumlu tutulurken, erkek evin reisi olarak evin geçiminden sorumlu olma gibi geleneksel rolleri yüklenmektedir. Modernleşme ile birlikte kadının daha aktif olarak iş yaşantısında yer alması bu geleneksel yapıyı bir nebze olsun azaltmaktadır. Eğitim seviyesinin artması ile birlikte, özellikle cinsiyet rolleri açısından ikinci planda tutulan kadınlar geleneksel rolleri benimsemekte daha az istekli davranmaktadır. Türkiye'de üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla yapılan pek çok araştırmada bu durumu destekler niteliktedir. Bu araştırmalara göre, kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha eşitlikçi cinsiyet rollerini, erkeklerin ise daha ataerkil-geleneksel görüşleri benimsedikleri bulunmuştur (Aylaz, Güneş, Uzun ve Ünal, 2014; Kabasal ve Girli, 2012; Kodan Çetinkaya, 2013; Sis Çelik, Pasinlioğlu, Tan ve Koyuncu, 2013). Ayrıca annenin eğitim durumu da çocukların geleneksel cinsiyet rollerini benimseme

düzeylerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Annenin eğitim seviyesi arttıkça, çocukların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel tutumları azalmakta ve daha eşitlikçi bir tutuma sahip olmalarında etkili olmaktadır (Aylaz ve ark., 2014; Kodan Çetinkaya, 2013). Fakat bunun aksine babanın eğitim durumu çocukların geleneksel cinsiyet rollerini benimseme düzeylerinde belirleyici bir etkiye sahip çıkmamıştır (Kodan Çetinkaya, 2013). Bu bulgu, babanın eğitim düzeyinden çok toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumunun ve davranışlarının önemi vurgulamaktadır.

Başka bir araştırmada aile içindeki toplumsal cinsiyete yönelik tutumların aile içi şiddet ile ilişkisi incelenmiştir. Ergenler, anne ve babaları ile yapılan bu araştırmada, kümeleme analizi ile eşitlikçi ebeveyn ve çocuk (ebeveynlerin ve çocukların eşitlikçi toplumsal cinsiyet rollerini benimsediği ve desteklediği), geleneksel ebeveyn ve çocuk (ebeveynlerin ve çocukların geleneksel toplumsal cinsiyet ideolojilerini benimsediği ve desteklediği) ve ayrışık (*divergent*; ebeveynlerin geleneksel, çocukların eşitlikçi olduğu) olmak üzere üç tip aile örüntüsü belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, genel olarak anneler babalara göre ev işlerine daha çok vakit ayırdıklarını, toplumsal cinsiyet tutumları açısından daha eşitlikçi bir yapıda olduklarını ve evlilikte daha çok çatışma yaşadıklarını rapor etmişlerdir (Marks, Lam ve McHale, 2009). Ebeveyn-çocuk çatışması ise en çok geleneksel rollere sahip ailelerde gözlenmiştir. On beş yıl süren boylamsal bir araştırmanın sonuçlarına göre ise çocuğun ailede maruz kaldığı sosyalleşme sürecinin çocuğun cinsiyet temelli meslek (*gender-typed occupations*) seçmesinde etkisi olduğu bulunmuştur. Özellikle kadın rollerine yönelik geleneksel bir yapıya sahip olan annelerin oğlan çocuklarının 20'li yaşlarında daha cinsiyet temelli (yani erkek çoğunluklu) meslek sektöründe çalışmayı tercih ettiği bulunmuştur, aynı etki kız çocuklarında gözlenmemiştir. Ayrıca, babayla geçirilen zaman arttıkça oğlan çocukları daha fazla cinsiyet temelli mesleklerde çalışmayı tercih ederken, kız çocukları daha az cinsiyet temelli meslek sektörlerinde çalışmayı tercih etmişlerdir (Lawson, Crouter ve McHale, 2015).

Sonuç olarak, ergenler kendi benliklerini tanımlarken hem fizyolojik cinsiyetlerinden hem de çevrenin ve kültürün onlara sundukları imkânlardan faydalanmaktadır. Toplumun en küçük birimi olan ailenin ise ergenlerin cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirlemede ve benlik kavramlarını oluşturmalarındaki etkisi ise yadsınmaz (bk. Gümüş, 2006; Updegraff ve ark. 2014). Cinsiyet rollerine ilişkin tutumların öğrenilmesinde aile önemli bir etkiye sahipken, yaş arttıkça aileden öğrenilen bu tutumlar akranlar, okul deneyimi ve medya ile birlikte pekiştirilir (Witt, 1997). Aileden öğrenilen cinsi-

yete yönelik roller ve tutumlar aile bireylerinin çocuğa rol model olması ya da kendi tutum ve inanışlarını davranışlarıyla çocuğa aktarmasıyla gerçekleşir (Brannon, 2011). Bu noktada çocukların anneleri ile daha çok vakit geçirildiği dikkate alındığında (Tennenbaum ve Leaper, 2002), annelerin cinsiyet rollerini öğrenme sürecinde önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Geçmiş çalışmalar da bu etkiyi kanıtlar niteliktedir. Örneğin, bir çalışmada çocukların kendi cinsiyetleri ile spor ve matematik gibi alanlardaki yeteneklerini algılayışları arasındaki ilişki incelenmiş ve bu ilişkide annenin çocuğunun cinsiyeti ile ilgili kalıpyargılarının etkisine bakılmıştır (Jacobs ve Eccles, 1992). Çalışmanın sonuçlarına göre çocuğun cinsiyetinin verilen alandaki cinsiyet kalıpyargılarının uyuyor olması (örneğin bir oğlan çocuğunun matematik alanındaki yeteneği gibi) annelerin çocuklarını o alanda daha yetenekli olarak değerlendirmesine neden olurken, cinsiyet kalıpyargılarına uymayan durumlarda (örneğin kız çocuğunun matematik alanındaki yeteneği gibi) anneler çocuklarını daha az yetenekli görmüşlerdir (Jacobs ve Eccles, 1992). Bununla birlikte, literatürdeki çalışmalar cinsiyet rollerinin oğlan çocuklar için daha keskin ve acımasız olduğunu göstermiştir (Brannon, 2011). Bir başka deyişle “erkek Fatma” olmak “kadın kılıklı/hanım evladı” olmaktan daha kabul edilebilir olarak değerlendirilmektedir (Bailey, Bechtold, & Berenbaum, 2002; Morgan, 1998). Ayrıca kadınsı özellikler gösteren oğlan çocuklarının anneleri de bu durumu negatif olarak görmektedir (Sandnabba ve Ahlberg, 1999). Bütün bunlar göz önüne alındığında kız çocukları ergenlik yıllarında cinsiyet ile ilgili konularda oğlan çocuklarına göre bilişsel olarak daha esnek ve daha eşitlikçi bir tutum sergilerler (Jackson ve Tein, 1998; Kulik, 2002). Ancak ergenlerde cinsiyet rolü gelişimi ile ilgili çalışmalar genelde Amerika’da ve bazı Avrupa ülkelerinde yapılmış olup, Türkiye’de özellikle ergenlik dönemine yönelik ve annenin bu süreçle ilişkisini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple bu çalışmada, Türk kültüründe yaşayan ergenlerin hem kendilerini, hem de annelerinin onları ileride nasıl bir kadın/erkek olarak tanımlayacaklarının niteliksel bir çalışma ile araştırılması hedeflenmiştir.

Yöntem

Örneklem

Çalışma için 61 anne-ergen çiftine ulaşılarak katılımcıların laboratuvara gelmeleri sağlanmıştır. Çalışma kapsamında orta ergenlik dönemindeki ergenler, yani 14-16 yaş aralığında olan katılımcılar ve annelerinin bulunması hedeflenmiştir. Ulaşılan annelerin yaş ortalaması 44.24 ($S = 5.34$) olarak bulunurken, ergenlerin yaş ortalamasının 14.70 ($S = 1.08$) olduğu tespit edilmiştir. Ör-

neklemde bulunan ergenlerden 30’u oğlan 31’i ise kızdır. Çalışmaya katılan ergenlerin, % 11.3’ünün (7 kişi) 11. sınıfa, % 16.1’inin (10 kişi) 10. sınıfa, % 29’unun (18 kişi) 9. sınıfa, % 37.1’inin (23 kişi) 8. sınıfa ve % 6.5’inin (4 kişi) 7. sınıfa gittiği saptanmıştır. Annelerin %83.9’u (52 kişi) medeni halini evli, %3.2’si (2 kişi) eşini kaybetmiş, % 8.1’i (5 kişi) boşanmış ve 4.8’i (3 kişi) diğer olarak rapor etmiştir. Son olarak, annelerin yüzde 82’si (50 kişi) çalışmakta olduklarını rapor etmişler ve ortalama 18.38 yıldır ($S = 7.99$) çalıştıklarını belirtmişlerdir.

İşlemler ve Veri Analizi

Çalışmaya başlamadan önce çalışma ile ilgili gereken bütün etik izinler üniversite bünyesinde bulunan İnsan Araştırmaları Etik Kurulu’na (İAEK) başvurularak alınmıştır. Olası katılımcılar için çalışmayı anlatan küçük broşürler oluşturulmuş ve bu araştırma kapsamında açılan uygulama dersini alan lisans öğrencileri ile broşürlerin uygun örnekleme dağıtılması sağlanmıştır. Broşürlerden ya da uygulama dersini alan öğrencilerinden alınan bilgilerden sonra telefon ile geri dönüş yapan anne-ergen çiftleri laboratuvara davet edilmiştir. Katılımcılar laboratuvara geldiklerinde, annelere gönüllü katılım formu imzalatılmış, ergenlerden ise çalışmaya gönüllü katıldıklarına dair sözlü onay alınmıştır. Bütün katılımcılar çalışmanın amacı ile ilgili bilgilendirilmiş, görüşmelerin video ve ses kayıt cihazları ile kayıt altına alındığı açıkça belirtilmiştir. Görüşmelerde anne ve ergenlerle ayrı ayrı yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler katılımcı başına yaklaşık olarak 5-10 dakika sürmüştür.¹ Görüşme sırasında görüşmeye katılmayan kişi laboratuvarında bulunan paravan arkasına alınarak kulaklık takılmış ve diğerinin söylediklerini duyması beyaz ses (white noise) dinletilerek engellenmiştir. Çalışma sırasında karşı dengeleme kullanılarak ilk 30 kişide önce anne ile görüşülmüş, sonraki 30 kişi de ise görüşmeye önce ergenler alınmıştır.

Görüşmelerde, annelere “İleride oğlunuzun/kızınızın nasıl bir erkek/kadın olmasını istersiniz?” sorusu sorulurken, ergenlerden “İleride nasıl bir erkek/kadın olmak istersin?” sorusunu cevaplamaları istenmiştir. Gerektiğinde genel çerçevede dışına çıkmamaya özen göstererek anne ve ergenlere teşvik edici sorular sorulmuştur.

Analizler için, 61 anne-ergen çiftinin görüşme kayıtlarının ayrı ayrı transkripsiyonu yapılmıştır. Her bir katılımcı için çalışmanın amacına ve içeriğine uygun olan anlamlı kelime ve cümleler tek tek belirlenmiştir. Daha sonra, bu anlamlı kelime ve cümleler göz önün-

1 Bu makalede kullanılan veriler, anne-ergen iletişimi konularını içeren geniş çaplı bir projenin bir kısmını içermektedir. Rapor edilen süre ise sadece bu araştırmada kullanılan verilerin uygulama süresidir.

de bulundurulmuş *tematik üniteler* oluşturulmuştur. Tematik üniteler oluşturulduktan sonra anne ve ergenlerin görüşmeleri tekrar ayrı ayrı incelenmiş ve sorulara verdikleri cevaplar belirlenen üniteler altında toplanmıştır. Birbirine benzeyen anlamlı ifadeler aynı tematik ünite altında birleştirilmiş ve kaç katılımcı tarafından kaç kere söylendiği rapor edilmiştir. Daha sonra bu üniteler daha geniş kategoriler (kadınsılık, erkeksilik, nötr) altında her bir kategori ile ilişkisine bakılarak kategorilerden birine dahil edilecek biçimde gruplandırılmıştır. Bütün tematik üniteler ana kategoriler altına yerleştirildikten sonra, katılımcıların kullandıkları kelimeler ve cümleler düzenlenerek veriler son halini almıştır. Kadınsılık, erkeksilik ve nötr özellikler kategorize edilirken Bem'in oluşturduğu Bem Cinsiyet Rolü Envanterinden (1974; 1981; 1983) faydalanılmıştır. Bu envantere göre kadınsılık daha çok anlayışlı olmak, sıcak olmak, duygusal olmak, sevecen olmak gibi kişilik özellikleriyle tanımlanırken; erkeksilik güçlü olmak, lider özelliklerine sahip olmak gibi ifadelerle tanımlanmıştır. Bununla birlikte, envanterde nötr/cinsiyetten uzak bir kategori de tanımlanmış ve bu kategorinin altında güvenilir ve tahmin edilemez olmak gibi kadınsılık ya da erkeksilik özellikleri ile eşleşmeyen ifadelere yer verilmiştir (Özkan ve Lajunen, 2005). Bem'in ortaya sürdüğü toplumsal cinsiyete ait bu kategoriler, son otuz yıl içerisinde onlarca çalışma tarafından kullanılan yaygın kategorilerdir (bkz. Ballard-Reisch ve Elton, 1992; Donnely ve Twenge, 2016; Lee ve Kashubeck-West, 2015).

Güvenilirliği ve geçerliliğini arttırmak için ikinci bir kodlayıcı kullanılmış, yani birinci araştırmacıdan farklı başka bir araştırmacıya bütün tematik üniteler rastgele verilerek ana kategorilerin altına yerleştirilmesi istenmiştir. İlk 10 katılımcı için kodlayıcılar arası güvenilirlik puanı % 88.7 ve Kappa değeri .71 olarak bulunmuştur. Daha sonra yerleştirilen bu tematik üniteler ile ilgili konuşularak gereken değişiklikler ve düzeltmeler yapılmıştır.

Son olarak annelerin kız ve oğlan çocuklarından, kız çocuğu olan annelerin oğlan çocuğu olan annelerden ve kız ergenlerin oğlan ergenlerden kadınsılık, erkeksilik ve nötr ifadelerin çokluğu bakımından bir farkı olup olmadığını anlamak için ki-kare analizi uygulanmıştır.

Bulgular

İçerik Analizi Sonuçları

Hem annelerin kendi çocuklarını, hem de ergenlerin kendilerini ileride nasıl bir kadın ya da erkek olarak görmek istediklerini araştırmak amacı ile anne ve ergenlere "İleride oğlunuzun/kızınızın nasıl bir erkek olmasını istersiniz? İleride nasıl bir erkek/kadın olmak istersiniz?" soruları ayrı ayrı sorulmuştur. Verilen yanıt-

lar kullanılarak içerik analizi yapıldığında cevapların üç ana kategori altında (Kadınsılık içeren istekler, Erkeksilik içeren istekler, Nötr istekler) toplandığı görülmüştür. Bu kategorilere daha yakından bakıldığında anne ve ergenlerin cevaplarının kadınsılık içeren isteklerin altında toplam 22, erkeksilik içeren istekleri altında toplam 24 ve nötr isteklerin altında toplam 51 farklı anlamlı ünite oluşturduğu görülmüştür. Anneler ($n = 61$) çocukları için toplamda 58 kez kadınsılık içeren, 232 kez erkeksilik içeren ve 367 kez nötr isteklerde bulunurken, ergenler ($n = 61$) kendileri için 51 kez kadınsılık içeren, 129 kez erkeksilik içeren ve 294 kez nötr isteklerde bulunmuşlardır. Ayrıca, bu kategorilerin içerisinde bulunan anlamlı üniteler kaç kişi tarafından kullanıldığına göre yukarıdan aşağı sıralanarak aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Kadınsılık İçeren İstekler

Çalışmaya katılan annelere ileride oğullarının nasıl bir erkek olmasını istedikleri sorulduğunda, oğlan çocuğu olan 30 annenin toplamda 46 kez kadınsılık içeren istekler belirttiği görülmüştür. Çalışmaya katılan annelerin % 23.33'ü (7/30) 12 kez oğlunun ileride sevecen/sevgi dolu olmasını istediğini söylerken, %16.66'sı (5/30) yedi kez oğlunu sakın bir yapıda görmek istediğini belirtmiştir. Bununla birlikte anneler oğullarının anlayışlı (2/30, %6.66, $f = 4$), ince düşünceli/hassas (2/30, %6.66, $f = 4$) ve uyumlu (2/30, %6.66, $f = 4$) olmasını istediklerini söylemişlerdir. Aynı şekilde, oğlan çocuklarına ileride nasıl bir erkek olmak istersin sorusu sorulduğunda, 30 katılımcı toplamda 25 kez kadınsılık içeren özelliklerden bahsetmiştir. Sakın bir yapıda olmak dört katılımcı tarafından (4/30, %13.33) sekiz kere söylenirken, ince düşünceli (hassas) olmak üç katılımcı tarafından (3/30; %10) toplam dört kez söylenmiş, bakımlı olmak ise iki katılımcı tarafından (2/30, %6.66) toplam beş kez söylenerek onu takip etmiştir. Ayrıca romantik olmak iki katılımcı tarafından (2/30, %6.66) iki kez ifade edilmiştir.

İleride kızınızın nasıl bir kadın olmasını istersiniz sorusu kız çocuklarının annelerine yöneltildiğinde 31 katılımcı toplam 12 kez kadınsılık içeren özelliklerden bahsetmiştir. Katılımcıların % 6.45'i (2/31) üç kez kızlarının bakımlı olmasını istediklerini söylerken, yine ikişer katılımcı (2/31, % 6.45; 2/31, % 6.45) ikişer kez kızlarının ileride anlayışlı ve sevecen olmasını istediklerini belirtmişlerdir. Kız çocukları ise ileride nasıl bir kadın olmak istersin sorusuna ($n = 31$) 26 kez kadınsılık özellikleri içeren yanıtlar vermişlerdir. Bunların en başında yedi katılımcının (7/31, %22.58) 13 kez söylediği bakımlı olmak/güzel olmak özelliği gelmektedir. Dört kız çocuğu ise (4/31, %12.90) altı kez ileride çocuklarının her şeyiyle ilgilenen birisi olmak istediğini söylemiştir (Tablo 1'e bakınız).

Tablo 1. Annelerin Çocukları ve Ergenlerin Kendileri için Kullandıkları Kadınsılık İçeren İfadeler

Anımlı Üniteler	Oğlan Çocuk Anneleri (n = 30)			Oğlan Çocuklar (n = 30)			Kız Çocuk Anneleri (n = 31)			Kız Çocuklar (n = 31)		
	n	f	%	n	f	%	n	f	%	n	f	%
Anlayışlı olmak	2	4	6.66	0	0	0	2	2	6.45	0	0	0
Bakımlı/Güzel olmak	0	0	0	2	5	6.66	2	3	6.45	7	13	22.58
Becerikli olmak	1	1	3.33	1	1	3.33	1	2	3.22	0	0	0
Çocuklarının her şeyyle ilgilenen birisi olmak	1	2	3.33	1	1	3.33	0	0	0	4	6	12.90
Duyarlı/Merhametli olmak	1	1	3.33	0	0	0	1	1	3.22	1	1	3.22
Duyusal olmak	0	0	0	1	1	3.33	0	0	0	1	1	3.22
Empati kurabilen birisi olmak	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ev işlerini yapabilen birisi olmak	1	3	3.33	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0
Feminen olmak	0	0	0	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0
Güler yüzlü olmak	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hoşgörülü olmak	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
İnce düşünceli (hassas) birisi olmak	2	4	6.66	3	4	10	0	0	0	0	0	0
İyi huylu/ Yumuşak başlı olmak	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kibar olmak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	3.22
Otoriter olmamak	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Problemleri eşiyile paylaşan biri olmak	1	2	3.33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Romantik olmak	0	0	0	2	2	6.66	0	0	0	0	0	0
Sakin bir yapıda olmak	5	7	16.66	4	8	13.33	0	0	0	1	2	3.22
Sevecen/Sevgi dolu olmak	7	12	23.33	0	0	0	2	2	6.45	1	1	3.22
Temiz/Düzenli olmak	0	0	0	0	0	0	1	2	3.22	0	0	0
Uyumlu olmak	2	4	6.66	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0
Yardımsaver olmak	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0	1	1	3.22

Tablo 2. Annelerin Çocukları ve Ergenlerin Kendileri için Kullandıkları Erkekçilik İfade İfadeler

Anımlı Üniteler	Oğlan Çocuk Anneleri (n=30)			Oğlan Çocuklar (n=30)			Kız Çocuk Anneleri (n=31)			Kız Çocuklar (n=31)		
	n	f	%	n	f	%	n	f	%	n	f	%
Adam olmak (Erkek gibi erkek olmak)	5	10	16.66	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ailesine bakan ve koruyan birisi olmak	2	4	6.66	3	3	10	0	0	0	0	0	0
Aile reisi olmak	3	5	10	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0
Ayakları üzerinde durabilen birisi olmak (Mînnet etmeyen)	5	7	16.66	4	6	13.33	20	45	64.51	6	6	19.35
Ciddi birisi olmak	0	0	0	2	3	6.66	0	0	0	0	0	0
Centilmen olmak	0	0	0	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0
Cesur olmak	2	3	6.66	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0
Duygusal olmamak	4	10	13.33	1	1	3.33	0	0	0	3	9	0.67
Ekonomik bağımsızlığı elinde olmak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gaddar olmak	0	0	0	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0
Güçlü olmak	8	21	26.66	5	6	16.66	8	13	25.80	7	10	22.58
Hareketli olmak	1	1	3.33	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0
Hırslı/Tuttuğunu koparan biri olmak	3	6	10	1	1	3.33	5	5	16.12	1	11	3.22
Kaslı olmak	0	0	0	6	6	20	0	0	0	0	0	0
Kendine güvenli olmak	6	8	20	1	1	3.33	11	15	35.48	1	2	3.22
Kendini ezdirmeyen birisi olmak/Sözü geçen biri olmak	6	19	20	1	2	3.33	3	5	9.67	4	9	12.90
Kendi kararlarını kendisi verebilen birisi olmak (Özgür olmak/Bağımlı olmamak)	4	5	13.33	5	12	16.66	10	26	32.25	10	23	32.25
Otoriter olmak	0	0	0	1	4	13.33	0	0	0	0	0	0
Sogukkanlı olmak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	3.22
Sağlam karakterli olmak	1	4	3.33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sorumluluk sahibi olmak	6	16	20	0	0	0	1	1	0	0	0	0
Sözünün eri olmak	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Uzun boylu olmak	0	0	0	4	6	13.33	0	0	0	0	0	0
Yakışıklı olmak	1	2	3.33	2	2	6.66	0	0	0	0	0	0

Erkeksilik İçeren İstekler

Anneler oğullarının ileride nasıl bir erkek olması istediği sorulduğunda, 30 katılımcı toplam 122 erkeksi özellik belirtmiştir. Güçlü olmak en fazla sayıda katılımcı tarafından en çok söylenen özellik olmuştur (8/30, % 36.66, $f = 21$). Bunun yanında annelerin altısı (6/30, %20) 19 kez oğlunun ileride kendini ezdirmeyen ya da sözü geçen birisi olmasını istediğini belirtmiştir. Ailenin sorumluluğunu almak/sorumluluk sahibi olmak katılımcıların %20'si tarafından (6/30) 16 kez söylenirken, kendine güvenli olmak yine 6 katılımcı tarafından 8 kere söylenmiştir (6/30, %20). Oğlunun kendi ayakları üzerinde duran/minnet etmeyen birisi olmasını isteyen annelerin sayısı altıdır (6/30, %20, $f = 7$). Annelere benzer olarak, oğlan çocuklarına ileride nasıl bir erkek olmak istedikleri sorulduğunda, 30 katılımcının toplam 58 erkeksi özellik belirttiği gözlemlenmiştir. Kaslı bir erkek olmak katılımcıların %20'si tarafından altı kez söylenirken (6/30), kendi kararlarını kendi verebilen/bağımsız birisi olmak katılımcıların % 16.66'sı tarafından (5/30) 12 kere söylenmiştir. Ayrıca beş katılımcı (5/30, %16.66) altı kez güçlü olmak istediğini belirtmiştir. Bununla birlikte dörder katılımcı (4/30, %13.33; 4/30, %13.33) altı kez kendi ayakları üzerinde durabilen/minnet etmeyen ve uzun boylu olmak istediklerini söylemişlerdir.

Kız çocuklarının annelerine ($n = 31$) aynı soru sorulduğunda annelerin toplam 110 erkeksi özellik içeren durum belirttiği saptanmıştır. Katılımcılardan % 64.51'i (20/31) 45 kez kızlarının kendi ayakları üzerinde durabilen/minnet etmeyen bir kadın olmasını temenni ettiklerini söylemişlerdir. Kızlarının kendine güvenen birisi olması (11/31, %35.48, $f = 15$), kızlarının kendi kararlarını kendisi veren/özgür/bağımsız birisi olması (10/31, %32.25, $f = 26$), güçlü olması (8/31, %25.80, $f = 13$) ve hırslı/tuttuğunu koparan olması (5/31, %16.12, $f = 5$) anneler tarafından belirtilen diğer erkeksi özellikler arasında yer almaktadır. Kız çocukları ($n = 31$) ise ileride nasıl bir kadın olmak istedikleri konusunda 71 erkeksi özellik içeren ifadeler kullanmışlardır. 10 katılımcı (10/31, %32.25, $f = 23$) ileride kendi kararlarını kendisi veren/özgür/bağımsız olmak istediğini söylerken, 7 katılımcı (7/31, 22.58) 10 kez güçlü olmak istediğini, 6 katılımcı (6/31, %19.35) ise 6 kez kendi ayakları üzerinde durabilen/minnet etmeyen birisi olmak istediğini belirtmiştir. Kendini ezdirmeyen/sözü geçen biri olmak (4/31, %12.90, $f = 9$), ve duygusal olmamak (3/31, %9.67, $f = 9$), kız çocukları tarafından söylenen diğer erkeksi özellikler arasındadır (Tablo 2'ye bakınız).

Nötr / Cinsiyetten Uzak İstekler

Bazı annelerin kendi çocukları ve ergenlerin kendileri için cinsiyetten uzak nötr isteklerde buldukları görülmüştür. Anneler ($n = 30$) oğulları için toplam 185

nötr ifade kullanmıştır. Anneler oğullarının ailesine düşkün/ailesine karşı iyi (15/31, %50, $f = 27$), mutlu (12/30, %40, $f = 25$), düzgün/ahlaklı/dürüst (10/30, %33.33, $f = 28$), iyi bir aileye sahip (9/30, %30, $f = 12$), eğitilmiş (8/30, %26.66, $f = 16$) ve başarılı (8/30, %26.66, $f = 1$) olmasını istemişlerdir. Oğlan çocukları ($n = 30$) ise ileride olmak istedikleri erkek şablonunu tanımlarken toplam 139 nötr özellik içeren ifade kullanmışlardır. Katılımcılardan 12'si (12/30, %40) eğitilmiş olmak ($f = 13$), 9'u (9/30, %30) iyi bir aileye sahip olmak ($f = 17$), 7'si (7/30, %23.33) aileye düşkün olmak/ailesine karşı iyi olmak ($f = 14$), yine 7'si (7/30, 23.33) sosyal olmak istediğini belirtmiştir ($f = 11$). Bununla birlikte, iyi bir insan olmak (5/30, %16.66, $f = 10$), mutlu olmak (5/30, %16.66, $f = 9$), zengin olmak (5/30, %16.66, $f = 8$) ve spor yapan biri olmak (5/30, %16.66, $f = 7$) oğlan çocukları tarafından kullanılan nötr özellikler içeren ifadelerin bazılarıdır.

Son olarak kız çocuklarının anneleri ($n = 31$) ileride kızının sahip olmasını istediği özellikleri tanımlarken cinsiyetten bağımsız 182 ifade kullanmıştır. Anneler kız çocuklarının ileride mutlu (20/31, %64.51, $f = 38$), iyi bir aileye sahip (12/31, %38.70, $f = 15$), eğitilmiş/kültürlü (9/31, %29.03, $f = 15$), düzgün/ahlaklı/dürüst (7/31, %22.58, $f = 17$) ve başarılı (9/31, %22.58, $f = 15$) olmasını istediklerini belirtmişlerdir. Kız çocuklarına ileride nasıl bir kadın olmak istersin sorusu sorulduğunda 31 katılımcı 155 kez cinsiyetten uzak nötr ifade kullanmıştır. Eğitilmiş olmak cinsiyetten uzak nötr cevaplar arasında en çok dile getirilen yanıt olmuştur (17/31, %54.83, $f = 28$). Ayrıca kız çocukları ileride mutlu olmak (7/31, %54.83, $f = 13$), sosyal olmak (7/31, %22.58, $f = 13$), başarılı olmak (7/31, %22.58, $f = 11$) ve iyi bir insan olmak (7/31, %22.58, $f = 9$) istediklerini belirtmişlerdir (Tablo 3'e bakınız).

Ki-Kare Analizi Sonuçları

Anne-Ergen Çiftlerinin Değerlendirmelerinin Karşılaştırılması

Çalışmaya katılan oğlan annelerinin kendi çocukları için istedikleri kadınsılık özellikleri ile oğlan çocuklarının kendileri için istedikleri kadınsılık özellikleri karşılaştırıldığında, oğlan çocuğu sahibi olan annelerin oğlan ergenlere göre anlamlı olarak daha fazla kadınsılık içeren ifade kullandıkları görülmüştür, $X^2(1, n = 60) = 6.211, p = .013$. Ancak, kız çocuğu olan anneler ve kız ergenlerin kadınsılık ile ilgili kullandıkları atıflar karşılaştırıldığında, kız ergenlerin annelerine göre kendileri ile ilgili anlamlı olarak daha fazla kadınsılık içeren ifade kullandıkları görülmüştür, $X^2(1, n = 62) = 5.158, p = .023$.

Kız çocuğu sahibi ve oğlan çocuğu sahibi annelerin çocukları için kullandığı erkeksilik ile ilgili ifadeler kız

ve oğlan ergenlerin kendileri için kullandığı erkeksilik ile ilgili ifadeler ile karşılaştırıldığında, sonuçların yine benzer bir örüntü sergilediği görülmüştür. Buna göre, hem oğlan anneleri oğlan ergenlerden anlamlı olarak daha fazla erkeksilik ile ilgili ifade kullanmış ($\chi^2(1, n = 60) = 22.756, p < .001$), hem de kız çocuğu sahibi anneler çocukları için kız ergenlerin kendileri için kullandığı erkeksilik ile ilgili ifadelerinden daha fazla ifade kullanmıştır ($\chi^2(1, Nn = 62) = 8.403, p = .004$).

Nötr ifadeler içinse, sadece oğlan çocuğu sahibi anneler ile oğlan ergenler arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Oğlan çocuğu olan anneler çocukları için oğlan ergenlerin kendileri için kullandığından daha fazla nötr ifade kullanmıştır, $\chi^2(1, n = 60) = 6.531, p = .011$. Kız çocuğu olan anneler ve kız ergenler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır, $\chi^2(1, n = 62) = 2.163, p = .141$.

Annelerin Kız ve Oğlan Çocuklarını

Değerlendirmelerinin Karşılaştırılması

Kız ve oğlan ergenlerin annelerinin kendi çocukları için kullandığı kadınsılık içeren, erkeksilik içeren ve nötr ifadeleri karşılaştırıldığında, sadece kadınsılık içeren ifadelerde anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Oğlan anneleri kız annelerine göre çocukları için daha fazla kadınsılık içeren ifade kullanmıştır, $\chi^2(1, n = 61) = 19.931, p < .001$. Kız ve oğlan annelerinin çocukları için kullandıkları erkeksilik içeren ve nötr ifadeleri arasında ise herhangi anlamlı bir fark bulunamamıştır ($\chi^2(1, n = 61) = 0.621, p = .431$; $\chi^2(1, n = 61) = 0.025, p = .876$; sırasıyla).

Kız ve Oğlanların Kendilerini Değerlendirmesinin Karşılaştırılması

Kız ve oğlan çocuklarının kendileri için kullandıkları kadınsılık içeren, erkeksilik içeren ve nötr ifadeleri karşılaştırıldığında, bu üç ana temanın herhangi biri için anlamlı bir fark bulunamamıştır ($\chi^2(1, n = 61) = 0.02, p = .889$; $\chi^2(1, n = 61) = 1.31, p = .252$; $\chi^2(1, n = 61) = .871, p = .351$; sırasıyla).

Tartışma

Bu çalışmada orta ergenlik döneminde olan kız ve oğlanların ve bu ergenlerin annelerinin toplumsal cinsiyet şemalarını araştırmak üzere, ergenlere ileride nasıl bir kadın ya da erkek olmak istedikleri, annelerine ise çocuklarının ileride nasıl bir kadın ya da erkek olmalarını istedikleri sorulmuştur. Verilen cevaplar içindeki tematik üniteler belirlenerek içerik analizi yapılmıştır. Aynı zamanda parametrik olmayan istatistiksel yöntemler kullanılarak (ki-kare analizi) içerik analizinde kullanılan kadınsılık, erkeksilik ve nötr ana temalarının her biri için de a) anne-ergen çiftlerinin aynı temayı kullanma sıklıkları, b) annelerin kız ve oğlan çocuklarını aynı temayı kullanma sıklıkları, ve c) kız ve oğlan ergenlerin

kendileri için aynı temayı kullanma sıklıkları karşılaştırılmıştır.

İçerik analizi sonucunda, daha önceki çalışmalarda da kullanılan ana temalara uyan çok sayıda belirgin alt tema ortaya çıkmıştır. Bu ana temaları oluşturan alt temalar incelendiğinde, anne-ergen çiftlerinin bazılarının benzer, bazılarının ise farklı alt temalara vurgu yaptıkları bulunmuştur. Kadınsılık ve erkeksilik ana temalarına ait alt temaların kaç kere kullanıldığı (*f*) ve kaç kişinin bu temaları kullandığı (*n*) incelendiğinde, bu alt temaların kullanım sıklığı ve kullanan kişi sayısı açısından aynı düzende sıralandığı görülmüştür.

Kadınsılık temasını oluşturan alt temalar incelendiğinde, oğlan çocuğu olan anneler oğullarının ileride en çok *sevcecen/sevgi dolu* olmalarını istediklerini belirtirken, kız çocuğu olan anneler kızlarının en çok *bakımlı olmalarını* istediklerini belirtmişlerdir. Bu bulgulara dayanarak, annelerin kadınsılık teması çerçevesinde oğulları için kadınsılığın *ilişkisel* boyutuna vurgu yaparken, kızları içinse aynı temanın *fiziksel görünüm* boyutuna vurgu yaptıkları belirlenmiştir. Yine kadınsılık ana teması için kız ve oğlan ergenlerin öncelikli alt temaları karşılaştırıldığında, oğlan ergenler ileride *sakin bir yapıda olmayı* en çok öne çıkan alt tema olarak kullanırken, kız ergenler için ise *bakımlı/güzel olma* öne çıkmaktadır. Bu bağlamda anne ve ergenlikte olan çocuklarının gelecekteki beklentileri en çok öne çıkan alt temalar açısından uyumludur; yani oğlan ergen-ane çiftleri kadınsılık ana teması kapsamında ilişkiellik boyutuna vurgu yaparken, kız ergen-ane çiftleri ise bu ana tema kapsamında fiziksel görünüm boyutuna vurgu yapmışlardır. Kadınsılık ana temasının içinde barındırdığı birçok alt tema arasında öncelikli olarak ilişkielliği oğullarına (oğlan ergenler için de kendilerine) ve fiziksel görünümü kızlarına (kız ergenler için de yine kendilerine) atfetmeleri, toplumsal cinsiyet şemalarının derinliği ile ilgili çok önemli ve çarpıcı bir bulgu oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, anneler kadınsılık kavramı içerisinde bile daha çok bilişsellik gerektiren alt temayı, ataerkil değerlerle uyumlu olarak kızlarından çok oğullarına layık görürken, oğlan çocuklar ise kız çocuklarına göre bu özellikleri ileride kendilerinde daha çok görmek istemişlerdir.

Erkeksilik ana temasını oluşturan alt temaları incelediğimizde ise, oğlan ergenlerin annelerinin oğullarının birincil olarak *güçlü olmalarını* istedikleri, kızlarının ise *kendi ayakları üzerinde durabilen/minnet etmeyen bir kadın olmalarını* istedikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda hem oğlan hem kız ergenlerin anneleri erkeksilik ana temasının kişilik özelliği boyutuna vurgu yapmışlardır. Kız ve oğlan ergenlerin cevapları incelendiğinde ise, oğlan ergenlerin ileride birincil olarak *kendi kararlarını kendileri verebilen/bağımsız biri olmayı* istedikleri, kız

Tablo 3. Annelerin Çocukları ve Ergenlerin Kendileri İçin Kullandıkları Nötr İfadeler

Anlamlı Üniteler	Oğlan Çocuk Anneleri (n = 30)			Oğlan Çocuklar (n = 30)			Kız Çocuk Anneleri (n = 31)			Kız Çocuklar (n = 31)		
	n	f	%	n	f	%	n	f	%	n	f	%
Adaletli olmak/Kimsenin hakkını yememek ve kimseye hakkını yedirmemek	3	4	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aileye düşkün olmak/Ailesine karşı iyi olmak	15	27	50	7	14	23.33	5	13	16.12	4	10	12.90
Akıllı olmak	2	4	6.66	1	1	3.33	2	3	6.45	1	1	3.22
Aykırı olmak	0	0	0	1	1	3.33	0	0	0	2	6	6.45
Başarılı olmak	8	11	26.66	1	1	3.33	7	15	22.58	7	11	22.58
Bekar olmak/Evlenmemek	0	0	0	3	5	10	1	1	3.22	2	4	6.45
Bilimle uğraşan biri olmak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	3.22
Bilgili olmak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3	3.22
Bir süre çocuk yapmayan birisi olmak	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	2	3.22
Çalışkan olmak	4	9	13.33	1	1	3.33	1	1	3.22	1	1	3.22
Çıkarıcı olmamak	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Çocukları olmak	1	1	3.33	0	0	0	3	4	9.67	3	3	9.67
Dengeli olmak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4	3.22
Dikkatli olmak	0	0	0	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0
Disiplinli olmak	1	1	3.33	0	0	0	0	0	0	1	1	3.22
Düzenli birisi/Ahlaklı/Dürüst olmak	10	28	33.33	3	4	10	7	17	22.58	0	0	0
Düzenli bir hayatı olmak	0	0	0	0	0	0	1	1	3.22	0	0	0
Eğitilmiş olmak (meslek sahibi olmak)	8	16	26.66	12	13	40	9	15	29.03	17	28	54.83
Eğlenceli olmak	0	0	0	4	6	13.33	0	0	0	1	3	3.22
Evcil hayvana sahip olmak	0	0	0	1	1	3.33	0	0	0	1	3	3.22
Güvenilir olmak	1	2	3.33	2	4	6.66	0	0	0	1	1	3.22
Güvenilir insanlarla çevrili olmak	0	0	0	1	1	3.33	0	0	0	1	1	3.22
Hoşgörülü olmak	1	3	3.33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Huzurlu olmak	2	2	6.66	3	4	10	1	1	3.22	2	2	6.45
İradeli olmak	0	0	0	0	0	0	1	1	3.22	0	0	0

Tablo 3. (Devamı)

Anlamlı Üniteler	Oğlan Çocuk Anneleri (n = 30)			Oğlan Çocuklar (n = 30)			Kız Çocuk Anneleri (n = 31)			Kız Çocuklar (n = 31)		
	n	f	%	n	f	%	n	f	%	n	f	%
İyi bir aileye sahip olmak	9	12	30	9	17	30	12	15	38,70	5	13	16,12
İyi bir insan olmak	3	6	10	5	10	16,66	4	4	12,90	7	9	22,58
Kendi cinsiyetini kabul etmiş olmak/ Eşit hissedenden biri olmak	0	0	0	1	2	3,33	4	13	12,90	2	2	6,45
Kendini ifade eden biri olmak	0	0	0	0	0	0	1	4	3,22	0	0	0
Kendiyle barışık olmak	3	3	10	0	0	0	4	6	12,90	0	0	0
Kendine vakit ayıran birisi olmak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	3,22
Kilosuna/Giyimine dikkat eden/Spor yapan birisi olmak	0	0	0	5	7	16,66	2	2	6,45	3	3	9,67
Kitap okuyan birisi olmak	0	0	0	1	2	3,33	0	0	0	0	0	0
Koşullara adapte olabilmek	0	0	0	0	0	0	1	1	3,22	0	0	0
Maddiyata önem vermeyen birisi olmak	1	3	3,33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutlu olmak	12	25	40	5	9	16,66	20	28	64,51	7	13	22,58
Mütevazı/Öçütlü olmak	1	1	3,33	0	0	0	1	3	3,22	0	0	0
Nerede nasıl davranacağını bilmek	0	0	0	1	1	3,33	0	0	0	0	0	0
Normal birisi olmak	0	0	0	1	1	3,33	0	0	0	1	2	3,22
Olgun olmak	0	0	0	0	0	0	1	1	3,22	0	0	0
Pozitif olmak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	3,22
Rahat birisi olmak	2	3	6,66	5	5	16,66	2	4	6,45	0	0	0
Sabırlı olmak	0	0	0	1	1	3,33	0	0	0	0	0	0
Sağlıklı olmak	2	2	6,66	3	4	10	2	4	6,45	1	1	3,22
Saygılı olmak	3	7	10	3	3	10	1	1	3,22	1	1	0
Sevilen biri olmak	2	2	6,66	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sosyal olmak	2	4	6,66	7	11	23,33	6	15	19,35	7	13	22,58
Toplum kurallarına/geleneklere uymak	0	0	0	0	0	0	3	5	9,67	0	0	0
Vatansever olmak ve topluma yararlı olmak	7	8	23,33	0	0	0	1	4	3,22	0	0	0
Yurtdışında yaşayan/gezen biri olmak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	7	16,12
Zengin olmak	0	0	0	5	8	16,66	0	0	0	4	4	12,90

ergenlerin ise birincil olarak *ileride kendi kararlarını kendisi veren/özgür/bağımsız bireyler olmayı* istedikleri bulunmuştur. Annelerin cevaplarında gözlemlenen örüntüye benzer biçimde, ergenler de bu ana temanın *kişilik özelliği* boyutuna vurgu yapmışlardır. Bununla beraber, erkeksilik ana temasının birincil alt temaları incelendiğinde, hem kız ve oğlan ergenler arasında, hem de anne-ergen çiftleri arasında alt tema boyutu ve içeriği açısından *güçlü olmak ve bağımsızlık* ön plana çıkmakta ve mükemmel yakın bir uyum gözlenmektedir. Bu bağlamda erkeksilik özelliği olarak öne çıkan *güçlü ve bağımsız olmanın*, aynı zamanda toplumsal cinsiyet şemalarının da üstünde duran bir üst tema olarak ortaya çıkması (Levy, 1989), bu özelliğin hem kişilerin kendi geleceklerinde, hem de annelerinin onlar için ileride sahip olmalarını istediği, arzulan ve önemli bir özellik olduğunu göstermektedir. Geçmiş çalışmaları incelediğimizde, tek başına çocuk yetiştiren ve/veya çalışan annelerin çocuklarının cinsiyetlerinin ne olduğundan bağımsız olarak kendinden emin ve kendine yeten özelliklere sahip çocuklar yetiştirdikleri bulunmuştur (Brannon, 2011; Slavkin ve Straight, 2000). Özellikle çalışan annelerle yapılan çalışmalar incelendiğinde ise, annelerin iş hayatında kabul edilmelerinin anne olmayan kadınlara göre özellikle erkeksi özellikleri yüksek olduğu işler söz konusu olduğunda daha zor olduğu görülmektedir (Cuddy, Fiske ve Glick, 2004; Okimoto ve Heilman, 2012). Bu bağlamda, çalışan annelerin deneyimledikleri iş yeri uyum zorluklarına çözümü daha fazla erkeksi özelliklere (bağımsız ve güçlü olmak) sahip olmak olarak algıladığı (Okimoto ve Heilman, 2012) ve bu nedenle mevcut çalışmada hem kız hem oğlan çocukları için ileride sahip olmalarını istedikleri özellikler arasında başı çektiği söylenebilir. Bizim çalışmamıza katılan annelerin %82'sinin çalışan annelerden oluştuğunu göz önünde bulundurularak, literatürde belirtilen bu bulgulara benzer bulguların Türk kültüründe çalışan annelerin ve çocuklarının toplumsal cinsiyetle ilgili algılarıyla ilgili geçerli olduğunu da söyleyebiliriz. Yine bu çalışmanın örneklemindeki annelerin %84'ü aynı zamanda evli olduklarını belirtmişlerdir, ancak bu durum uluslararası literatürdeki evli annelerin erkeksilik özelliklerini çocukları ile konuşurken daha az vurgulaması ile ilgili olan bulgular ile uyum göstermemektedir (Cuddy, Fiske ve Glick, 2004). Bir ihtimalle, bu çalışmaya katılan annelerin çalışan kadınlar olmaları ile ilgili olan toplumsal cinsiyet şemaları, evli olmaları ile ilgili olan şemalarına göre daha aktif biçimde toplumsal cinsiyet algılarını belirliyor olabilir. Ancak mevcut çalışma *içerik analizi* yöntemi ile yapıldığı için, bu görüş sadece bir spekülasyondan ibarettir. Gelecek çalışmalar çok boyutlu araştırma yöntemleri kullanarak bu algıya etki eden farklı etkenleri araştırmalıdır.

Nötr ana temasını oluşturan başlıca alt temaları incelediğimizde ise, en sıkça kullanılan ifadelerle toplam söyleyen kişi sayısı arasında birebir bir örtüşme olmadığı için, içerik analizlerinde çoğunlukla uygulandığı üzere, tüm alt temalar toplamda kaç kişinin bu alt temayı kullandığına bakılarak sıralanmıştır. Nötr ana temasını oluşturan alt temalara baktığımızda, annelerin oğlan çocuklarının öncelikli olarak *düzenli/ahlaklı/dürüst olmalarını* istedikleri, kız çocuklarının ise *mutlu olmalarını* istedikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda, annelerin nötr ana teması çerçevesinde oğulları için kişilik özelliği boyutuna vurgu yaparken, kızları içinse aynı temanın duyu boyutuna vurgu yaptıkları belirlenmiştir. Oğlan ergenlerin aynı ana tema kapsamında birincil olarak *egitimli olmayı* istedikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda, oğlan ve kız ergenlerin başlıca alt temaları mükemmel bir uyum gösterirken, annelerinki ne kız ne de oğlan çocuklarının öncelikli alt temasına uyum göstermemektedir. Bununla beraber, anneler oğlan çocukları için nötr ana teması kapsamında *düzenli/ahlaklı/dürüst olmaları* gibi önemli kişilik özelliklerinin beklentisi içindeyken, kız çocukları için belirgin ya da kişiliğe yönelik bir atf ya da belirleme yapmadan, sadece *mutlu olmaları* bir duygusal beklentilerini dile getirmişlerdir. Bu bulgu da toplumsal cinsiyet şeması içinde, hem Türk toplumu hem diğer birçok toplumda beklenecek bir sonuç olarak yorumlanmıştır (Kağıtçıbaşı, 2007; Tennenbaum ve Leaper, 2002); oğlan çocuğunun düzenli, ahlaklı ve dürüst olması sonucu onu başarıya, iyi bir sosyal üne, ve bu özelliklerin getirebileceği çeşitli olumlu yaşamsal çıktılara ulaşabilecek biri olması öngörülürken, kız çocuğundan ise bu ya da benzer kişilik özellikleri yerine birincil olarak duygusal boyutta bir beklenti yani mutlu olması beklenmekte, ama bunun niteliğinin önemi belirtilmemektedir. Bir başka bakış açısından bakıldığında ise, oğlan çocuklar için bu önemli olan kişilik özellikleri öne çıkartılıp belirgin biçimde istenirken, kız çocuklar için istikrar arayışı içinde nasıl olduğunun önemi vurgulanmadan sadece genel mutluluk durumu beklenmektedir (Antill, Goodnow, Russell ve Cotton, 1996). Geçmiş literatürü incelediğimizde, toplumsal cinsiyet ile ilgili duyarlı olan anne babaların bile oğlan çocuklarına verilen izin ve sorumluluklar konusunda çok daha liberal ve sorumluluk almaya yönlendiren aktiviteleri yapmaya teşvik eden bir tutum içerisinde oldukları bulunmuştur (Peters, 1994; Witt, 1997). Kısaca, bu beklentiler nötr ana teması içindeki birincil alt temaların karşılaştırması sonucu olsa da, yine toplumsal cinsiyet şemalarına uygun olarak belirtilmiştir.

İçerik analizinin yanı sıra, üç ana temanın kullanım sıklığına bakılarak parametrik olmayan bir dizi ki-kare testi yapılmış ve ana temaları anne ve ergenlerin kulla-

nımları, annelerin kız ve oğlan ergenler olan çocukları için kullanımları, ve kız ve oğlan ergenlerin kendileri için ana tema kullanma sıklıkları karşılaştırılmıştır. Öncelikle, anne ve ergenlerin ana temaları kullanma sıklığı karşılaştırıldığında, annelerin oğlan çocuklarına oğlan ergenlere göre anlamlı olarak daha fazla kadınsılık (anne $f=46$, oğlan ergen $f=25$), daha fazla erkeksilik özellikleri (anne $f=122$, oğlan ergen $f=58$) ve daha fazla nötr özellikler yükledikleri bulunmuştur (anne $f=185$, oğlan ergen $f=139$). Bu bulgular ışığında, annelerin eşit süreli yarı yapılandırılmış bu görüşme içinde her ana temayı oğlan çocukları için oğlan çocuklarının kendileri için kullandığına kıyasla anlamlı olarak daha fazla kullandığına bakılarak, ileride çocuklarının nasıl bir erkek olacakları konusunda annelerin çocuklarına göre daha fazla beklenti sahibi olduğu gözlemlenmektedir. Bununla beraber, kadınsılık ile ilgili özelliklerde öne çıkan alt temanın ilişkisellik boyutuna atfedilmesini değerlendirecek olursak, kadınsılık ana temasına dair annelerin oğlan çocuklarına daha iyi ilişkilere sahip ve uzun vadede onları sosyal açıdan yaşamlarında daha başarılı kılabacak bir özelliği attettikleri sonucuna da varılabilir. Öte yandan, annelerin oğullarına göre erkeksilik ama temasına dair atfları daha fazla yapmaları ve bu tema içinde hem kız hem oğlan çocukların, hem de annelerinin *güçlü ve bağımsız olma* alt temasını birincil olarak kullanmaları, erkeksilik temasının baskınlığını geçmiş literatürle de uyumlu biçimde vurgulamaktadır (Brannon, 2011; Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005; Leaper, Anderson, Sanders, 1998; Witt, 1997). Son olarak, nötr özellikler yönünden de anneler hem oğlan çocuklarını ileride başarılı kılabacak özellikleri belirtmiş (ahlaklı ve dürüst olmaları), hem de bu ve erkeksilikle ilgili diğer beklentileri yine oğlan ergenlerin kendilerine kıyasla daha sıklıkla vurgulamışlardır; ki bu bulgu da Türk toplumundaki toplumsal cinsiyet rolleri beklentileri ile örtüşmektedir (Kağıtçıbaşı, 2007).

Kız çocuğu olan anneler ve kız ergenler karşılaştırıldığında ise, annelerin kız ergenlere kız ergenlerin kendilerinden anlamlı olarak daha az kadınsılık (anne $f=12$, kız ergen $f=26$), ancak daha fazla erkeksilik özellikleri (anne $f=122$, kız ergen $f=58$) yükledikleri bulunmuştur. Bu bulgular ışığında, ileride kız çocuklarının daha az kadınsı özellikler ve daha fazla erkeksi özellikler göstermesinin onlar için daha ideal olacağını ve daha az kadınsılık-daha çok erkeksilik dinamiğinin onlara, toplumsal cinsiyet rolleri göz önünde bulundurularak, sosyal bir avantaj sağlayacağını düşündükleri de söylenebilir. Bu bulguların sebebi, annelerin oğlan ve kız çocukları için öngördükleri öncelikli alt temaların farkından kaynaklandığı yönünde yorumlanmıştır; örneğin kadınsılık ana teması ile ilgili oğlan çocuklarından daha sıkça ilişkisellik olmaları beklenirken (Leaper, Anderson, Sanders, 1998), kız çocuklarından fiziksel olarak daha bakımlı olma-

rı beklenmektedir. Erkeksilik ana teması için güçlü ve bağımsız olma alt temasının herkes tarafından birincil alt tema olarak kullanıldığını hatırlayarak, annelerin kız çocuklarına göre anlamlı olarak daha fazla erkeksilik atfı yapması, kızlarının bağımsız ve güçlü olmalarına kız ergenlerin kendilerinden daha fazla önem verdikleri yönünde yorumlanmıştır. Nötr ana teması kapsamındaki ifadelerin kullanım sıklığında ise anneler ve kız ergenler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır; annelerin oğlan çocukları için nötr ana teması kapsamında daha fazla kişilik özelliklerine atfı yaptıkları gözlemlenirken, annelerin kız çocukları için böyle bir beklenti içinde olmadıkları bulunmuştur. Bu bulgu da yine toplumsal cinsiyet rolleri açısından kız çocuklarından oğlan çocuklarına göre daha az önemli kişilik özelliklerinin beklendiğine, geçmiş literatürle de uyumlu olan (Brannon, 2011; Leaper, Anderson ve Sanders, 1998) bir başka örnektir.

Oğlan ve kız ergenlerin annelerinin ana temaları kullanma sıklığı karşılaştırıldığında, sadece kadınsılık ana temasında anlamlı bir fark olduğu gözlemlenmiştir; oğlan anneleri kız annelerine göre oğullarına daha fazla kadınsılık içeren özellik attetmişlerdir. Daha önce de belirtildiği gibi, kadınsılık ana teması içindeki birincil alt temalar incelendiğinde oğlan çocuklarında ilişkisellik, kız çocuklarında ise fiziksel bakım boyutunu öne çıkartan bir örüntü gözlemlenmektedir; ve bu örüntüye göre oğlan ergenlerin ilerideki hayatlarındaki sosyal başarısını yordayacak bir özellik olarak algılandığı için ilişkiselliğe yönelik kadınsılık atflarını oğulları için daha fazla kullanılmış oldukları tahmin edilmektedir. Bu bulgu da ilk bakışta toplumsal cinsiyet rollerine ters düşmekte gibi görünse de, kadınsılık özelliklerinin ilişkisellik boyutuna yapılan atfla, aslında oğlanları gelecekte daha başarılı kılabacak bir kullanım olarak değerlendirilebilir. Erkeksilik ana teması ile ilgili ifadelerin kullanımında ise annelerin kız ve oğlan çocukları ile ilgili bu ifadelerinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Daha önce belirtildiği gibi, annelerin kendi çocukları ile olan tekli karşılaştırmalarında (anne-kız ve anne-ergen), erkeksilik ana teması içinde olan ifadeleri hem kız hem oğlan çocukları için daha fazla kullandıkları bulgulanmıştır ve bu nedenle annelerin kendi kullanımlarını çocuklarının cinsiyetlerine göre karşılaştırdığımızda (kız annesi- oğlan annesi) erkeksilik ana teması atflarında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Annelerin hem kız hem oğlan çocukları için erkeksilik ana temasına yönelik özellikleri ergenin cinsiyetine göre fark göstermeyecek biçimde sık kullanmalarının, erkeksilik özelliklerinin hem kız hem oğlan çocuklarını hayatta daha başarılı kılabacağını düşünmeleri sebebiyle ortaya çıktığı biçiminde yorumlanmaktadır (Brannon, 2011; Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005; Leaper, Anderson ve Sanders, 1998). Ağırlıklı olarak olumlu kişilik özelliklerini içeren nötr ana teması da aynı örün-

tüyü göstermiştir, ki bu da annelerin yine hem kızları hem oğulları için istedikleri olumlu kişilik özelliklerinin içerik olarak örtüşmesi de, kullanım sıklığı açısından örtüşüğünü ve çocuklarının ilerideki başarısını belirleyeceğini düşündükleri için annelerin bu ifadeleri sıkça kullandıkları düşünülmektedir.

Bu çalışma Türk kültüründeki toplumsal cinsiyet rollerinin daha derinlemesine anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Geçmişteki çalışmalarda Türk kültüründeki annelerin kız ve oğlan çocuklarında görmek istedikleri başlıca özellikler araştırılmış (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005; Kağıtçıbaşı, 2007), ancak bu çalışmada yapıldığı gibi annelerin oğlan ve kız ergen çocukları ile ilgili ve bu ergenlerin kendileri ile ilgili toplumsal cinsiyet rollerine dair beklentilerinin içeriği ve bu beklentilerde öne çıkan temaların sıklığı açısından ayrıntılı bir içerik analizi yapılmamıştır. Bununla beraber, bu çalışmada öne çıkan önemli bulgulardan birinin annelerin oğlan ve kız çocukları için gelecekte beklemedikleri özelliklerin hem kullanım sıklığı -yani hangi temaların öne çıktığı-, hem de içeriği açısından özellikle kadınsılık ana teması üzerinden farklılaşmıştır. Bu bulgular da Türk kültüründe yaygın olan toplumsal cinsiyet rolleri ile örtüşmektedir (Kağıtçıbaşı, 2007).

Bu çalışmanın önemli katkılarından bir diğeri de, Türk kültürel yapısı içinde var olan toplumsal cinsiyet şemaları bakımından erkeksilik ana teması kapsamında hem anneler hem de oğlan ve kız ergenlerin birincil alt tema olarak *güçlü ve bağımsız olmayı* öngördüklerinin saptanmasıdır. Erkeksiliğe ait bu alt temanın gelecekte sosyal ve kişisel olarak ulaşılması önemli bir özellik olarak hem kız ve oğlan anneleri, hem kız ergenler, hem de oğlan ergenler tarafından vurgulanması, toplumsal cinsiyet şemaları açısından erkeksilik özelliklerinin sosyal bir avantaj olarak değerlendirildiğine de işaret etmektedir. İçerik olarak anneler ve çocukların kullandığı ve öne çıkan erkeksilik alt teması arasında mükemmel yakın bir uyum vardır, ancak atıf sıklığı açısından anneler hem oğullarına hem kızlarına göre bu özelliğe daha çok atıf yaptıkları için, annelerin bu alt temayı önemseydiğini ve çocuklarının cinsiyetinden bağımsız olarak gelecekte çocukları için bu özelliklere sahip olmalarını bekliyor olduklarını söyleyebiliriz.

Bütün bulguları değerlendirdiğimizde, bu çalışmanın özellikle anne-ergen ilişkisi içinde kuşak ve toplumsal cinsiyete dayanan farkları ortaya çıkartan derinlemesine bir araştırma olduğu ve hem ulusal hem uluslararası literatüre katkı sağladığı düşünülmektedir. Gelecekteki araştırmalar sadece annelerle değil, babalarla da yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplumsal cinsiyet rollerinin içerik analizini gerçekleştirmeli ve ailenin toplumsal cinsiyet gelişimine etkisini derinlemesine incelemelidir.

Kaynaklar

- Antill, J. K., Goodnow, J. J., Russell, G. ve Cotton, S. (1996). The influence of parents and family context on children's involvement in household tasks. *Sex Roles, 34*, 215-236. doi: 10.1007/BF01544297
- Aylaz, R., Güneş, G., Uzun, Ö. ve Ünal, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolüne yönelik görüşleri. *STE D/ Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 23*(5),183-189.
- Bailey, J. M., Bechtold, K. T. ve Berenbaum, S. A. (2002). Who are tomboys and why should we study them? *Archives of Sexual Behavior, 31*, 333-341. doi: 10.1023/A:10162722094630
- Ballard-Reisch, D. ve Elton, M. (1992). Gender orientation and the Bem Sex Role Inventory: A psychological construct revisited. *Sex Roles, 27*, 291-306 doi: 10.1007/BF0028993
- Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 42*, 155-162. doi: 10.1037/h0036215
- Bem, S. L. (1981). *Bem Sex Role Inventory: Professional manual*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Bem, S.L. (1983). Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender-aschematic children in a gender-schematic society. *Signs, 8*, 598-616. doi: 10.1086/493998
- Berk, L. E. (2010). *Development through the lifespan* (5th Ed.). Boston: Allyn & Bacon. Pearson Education.
- Block, J. H. (1973). Conceptions of sex role: Some cross-cultural and longitudinal perspectives. *American Psychologists, 28*, 512-526. doi: 10.1037/h0035094
- Brannon, L. (2011). *Gender: Psychological Perspectives* (6th Ed. International Edition). Boston, MA: Pearson.
- Ceylan, S. (2016). *Social psychological predictors of violence against women in honor cultures* (Unpublished doctoral dissertation). Middle East Technical University, Ankara
- Cuddy, A. J. C., Fiske, S. T. ve Glick, P. (2004). When professionals become mothers, warmth doesn't cut the ice. *Journal of Social Issues, 60*, 701 - 718. doi: 10.1111/j.0022-4537.2004.00381.x
- Donnelly, K. ve Twenge, J.M. (2016). Masculine and feminine traits on the Bem Sex-Role Inventory, 1993-2012: A cross-temporal meta-analysis. *Sex Roles, 1-10*. doi: 10.1007/s11199-016-0625-y
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and Society*. New York, Norton.

- Fivush, R., Marin, K., McWilliams, K. ve Bohanek, J. G. (2009). Family reminiscing style: Parent gender and emotional focus in relation to child well-being. *Journal of Cognition and Development, 10*, 210-235. doi:10.1080/15248370903155866
- Gümüş, Ö. D. (2006). Toplumsal cinsiyet sosyalleşmesine ilişkin kuramlar-Özet Çeviri. *Türk Psikoloji Bülteni, 12*(38), 92-99.
- Hill, J. P. ve Lynch, M. E. (1983). The intensification of gender-related role expectations during early adolescence. J. Brooks-Gunn ve A. C. Petersen (Ed.) içinde, *Girls at Puberty: Biological and Psychosocial Perspectives* (s. 201-228). New York: Plenum.
- Jackson, D. W. ve Tein, J. Y. (1998). Adolescents' conceptualization of adult roles: Relationships with age, gender, work goal, and maternal employment. *Sex Roles, 38*, 987-1008. doi: 10.1023/A:1018826626335
- Jacobs, J. E. ve Eccles, J. S. (1992). The impact of mothers' gender-role stereotypic beliefs on mothers' and children's ability perceptions. *Journal of Personality and Social Psychology, 63*, 932. doi: 10.1037/0022-3514.63.6.932
- Kabasakal, Z. ve Girli, A. (2012). Üniversite öğrencilerinin kadına yönelik şiddet hakkındaki görüşlerinin, deneyimlerinin bazı değişkenler ve yaşam doyumu ile ilişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14*(2), 105-123.
- Kagitcibasi, C. (2007). Family, self and human development across cultures: Theories and applications (2nd ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kagitcibasi, C. ve Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three-decade portrait from Turkey. *Applied Psychology: An International Review, 54*, 317- 337. doi: 10.1111/j.1464-0597.2005.00213.x
- Kodan Çetinkaya, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Nesne, 1*(2), 21-43.
- Kulik, L. (2002). Like-sex versus opposite-sex effects in transmission of gender role ideology from parents to adolescents in Israel. *Journal of Youth and Adolescence, 31*, 451-457. doi: 10.1023/A:1020263120774
- Lawson, K. M., Crouter, A. C. ve McHale, S. M. (2015). Links between family gender socialization experiences in childhood and gendered occupational attainment in young adulthood. *Journal of Vocational Behavior, 90*, 26-35. doi: 10.1016/j.jvb.2015.07.003
- Lee, D. ve Kashubeck-West, S. (2015). Factor structure of the Bem Sex Role Inventory in samples of ethnically diverse young adults in the US. *Journal of Asia Pacific Counseling, 5*(1). doi: 10.18401/2015.5.1.1.
- Leaper, C., Anderson, K. J. ve Sanders, P. (1998). Moderators of gender effects on parents' talk to their children: a meta-analysis. *Developmental Psychology, 34*, 3. doi: 10.1037/0012-1649.34.1.3
- Levy, G. D. (1989). Relations among aspects of children's social environments, gender schematization, gender role knowledge, and flexibility. *Sex Roles, 21*, 803-823. doi: 10.1007/BF00289810
- Marks, J. L., Lam, C. B. ve McHale, S. M. (2009). Family patterns of gender role attitudes. *Sex Roles, 61*, 221-234. doi: 10.1007/s11199-009-9619-3
- Martin, C. L. (1990). Attitudes and expectations about children with nontraditional and traditional gender roles. *Sex Roles, 22*, 151-165. doi: 10.1007/BF00288188
- Morgan, B. L. (1998). A three generational study of tomboy behavior. *Sex Roles, 39*, 787-800. doi: 10.1023/A:1018816319376
- Okimoto, T. G. ve Heilman, M. E. (2012). The "bad parent" assumption: How gender stereotypes affect reactions to working mothers. *Journal of Social Issues, 68*(4), 704-724. doi: 10.1111/j.1540-4560.2012.01772.x
- Özkan, T. ve Lajunen, T. (2005). Masculinity, femininity, and the Bem sex role inventory in Turkey. *Sex Roles, 52*, 103-110. doi: 10.1007/s11199-005-1197-4
- Peters, J. F. (1994). Gender socialization of adolescents in the home: Research and discussion. *Adolescence, 29*(116), 913.
- Sandnabba, N.K. ve Ahlberg, C. (1999). Parents' attitudes and expectations about children's cross-gender behavior. *Sex Roles, 40*, 249-263. doi: 10.1023/A:1018851005631
- Sis Çelik, A., Pasinlioğlu, T., Tan, G. ve Koyuncu, H. (2013). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet eşitliği tutumlarının belirlenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi, 21*(3), 181-186.
- Slavkin, M. ve Stright, A. D. (2000). Gender role differences in college students from one-and two-parent families. *Sex Roles, 42*, 23-37. doi: 10.1023/A:1007028126593
- Tenenbaum, H.R. ve Leaper, C. (2002). Are parents' gender schemas related to their children's gender-related cognitions? A meta-analysis. *Developmental Psychology, 38*, 615. doi: 10.1037/0012-1649.38.4.615
- Updegraff, K. A., McHale, S. M., Zeiders, K. H., Uma-

ña-Taylor, A. J., Perez-Brena, N. J., Wheeler, L. A. ve De Jesus, S. A. R. (2014). Mexican-American adolescents' gender role attitude development: the role of adolescents' gender and nativity and parents' gender role attitudes, *Journal of Youth and Adolescence*, 43, 2041-2053. doi: 10.1007/s10964-014-0128-5

Witt, S. D. (1997). Parental influence on children's socialization to gender roles. *Adolescence*, 32(126), 253.

Williams, J. E. ve Bennett, S. M. (1975). The definition of sex stereotypes via the adjective check list. *Sex Roles*, 1, 327-337. doi: 10.1007/BF00287224

Summary

The Content Analysis of Mother-Adolescent Pairs' Gender Role Perception

Hatice Işık-Baş
Social Sciences University of
Ankara

Başak Şahin-Acar
Middle East Technical
University

Ayça Özen-Çıplak
TOBB University of Economics
and Technology

Adolescence is defined as a conflicting process, which is dominated by identity formation and role confusion (Erikson, 1963). In this period, adolescents frequently turn to their personal backgrounds and overview their experiences in their close environment in the past (Fivush, Marin, McWilliams, & Bohanek, 2009). Gender identity development is an important part of identity formation. Adolescents benefit from values and expectations that the environment and culture offer. The effect of family on adolescents' attitudes about gender roles is undeniable (see Gümüş, 2006; Updegraff et. al. 2014). Considering the fact that children spend more time with their mothers (Tennenbaum & Leaper, 2002), they have an important effect on their children's learning about gender roles in their cultural context.

The current study aimed to investigate adolescent-mother pairs' future projections about adolescents' gender role, by specifically asking what kind of a woman or a man would they want the adolescent to be in the future- both to mothers and adolescents. For this reason, participants in mid-adolescence, for whom gender roles become salient, were recruited.

Method

Participant

For the current study, 61 mother-adolescent pairs were recruited. The mean age of the mothers was 44.24 ($SD = 5.34$) and the mean age of the adolescents was 14.70 ($SD = 1.08$; $N_{boys} = 30$).

Procedure and Data Analysis

After participants were informed about the study, mothers and adolescents were interviewed individually. In the interviews, adolescents were asked what kind of a woman or a man they would want to be in the future, and their mothers were asked what kind of a woman or a man they would want their daughter or son to be in the

future. All answers were audio-recorded and transcribed, and their meaningful statements were determined. Similar statements were combined in order to create thematic units. In addition, frequency of each meaningful statement under the thematic units was reported. Finally, those thematic units were combined to construct more comprehensive categories (femininity, masculinity, neutral; Bem, 1974; 1981; 1983) in terms of their semantic relations. For the %20 of the data, the inter-rater reliability score was found as 88.7%.

Finally, participants' answers were analyzed with a non-parametric statistical test (chi-square) in order to compare the frequency of categories that is used by a) mother-adolescent pairs b) girls-boys c) girls' mothers-boys' mothers.

Results

The Results of the Content Analysis

Femininity

When mothers were asked what kind of a woman or a man they would want their child to be in the future, mothers of boys ($n = 30$) reported 46 feminine characteristics in total. The most commonly used feminine characteristics for boys by mothers are *becoming affectionate/loving* (7/30, 23.3 %, $f = 12$) and, *quite* (5/30, 16.66%, $f = 7$). When the same question was asked to their sons ($n = 30$), they reported 25 feminine characteristics in total for themselves as a future projection. Some of the most commonly used feminine characteristics boys used for themselves were *becoming quite* (4/30, 13.33%, $f = 8$) and, *tactful/sensitive* (3/30, 10%, $f = 5$).

When mothers were asked what kind of a woman they would want their daughters to be in the future, mothers of girls ($n = 31$) reported 12 feminine characteristics in total. Mothers emphasized that they would want to view their daughters as *well-groomed* (2/31, 6.45%, $f = 3$), *understanding* (2/31, 6.45%, $f = 2$), and *affectionate/*

loving (2/31, 6.45%, $f = 2$). On the other hand, girls ($n = 31$) used 26 feminine characteristics for themselves in the future, including being *well-groomed* (7/31, 22.58%, $f = 13$) and *someone who would take care of everything about her child* (4/31, 12.90%, $f = 6$; see Table 1).

Masculinity

After mothers of boys were asked what kind of a man they would want their sons to be in the future, they ($n = 30$) used 122 masculine characteristics. Some of those characteristics were *being strong* (8/30, 36.66%, $f = 21$), *being influential* (6/30, 20%, $f = 19$), and *taking the responsibility of the family* (6/30, 20%, $f = 16$). When the same question was asked to their sons ($n = 30$), they used 59 masculine characteristics for themselves. Being *muscular* (6/30, 20%, $f = 6$), *becoming independent/someone making their own decision* (5/30, 16.66%, $f = 12$), and *being strong* (5/30, 16.66%, $f = 6$) were some of the most commonly used masculine characteristics among boys.

Mothers of girls ($n = 31$) used 110 masculine characteristic in total for their daughters while answering the same question. They stated that they would want to view their daughters as *self-sustained* (20/31, 64.51%, $f = 45$), *self-confident* (11/31, 35.48%, $f = 15$), and *strong* (10/31, 32.25%, $f = 26$) in the future. Additionally, girls ($n = 31$) stated 71 masculine characteristics for themselves as a future projection. *Becoming independent* (10/31, 32.25%, $f = 23$), *being strong* (7/31, 22.58%, $f = 10$), and *self-sustained* (6/31, 19.35%, $f = 6$) are the most commonly used masculine characteristics among daughters (See Table 2).

Neutral / Irrelevant to Gender

In the current study, mothers and adolescents also used some neutral characteristics for their children and for themselves, respectively. Mothers of sons ($n = 31$) used 185 neutral characteristics for their sons. *Being fond of his family* (15/30, 50%, $f = 27$), *being happy* (12/30, 40%, $f = 25$) and *becoming an honest/well-behaved* (10/30, 3.33%, $f = 28$) were among the most used neutral characteristics stated by mothers. On the hand, boys ($n = 30$) used 139 neutral characteristics for themselves as a future projection. They stated that they would want to *become educated* (12/30, 40%, $f = 13$), to *have a good family* (9/30, 30%, $f = 17$) and, to *be fond of their family* (7/30, 23.33%, $f = 14$).

Finally, 182 neutral characteristics were used by mothers of girls ($n = 31$). *Being happy* (20/31, 64.51%, $f = 38$) and, *having a good family* (12/31, 38.70%, $f = 15$) are among the most used neutral characteristics by mothers. In a similar with mothers, girls ($n = 31$) used 111 neutral characteristics for themselves. They wanted to be *edu-*

cated (17/31, 54.83%, $f = 28$), *happy* (7/31, 54.83%, $f = 13$), *social* (7/31, 22.58%, $f = 13$) and *successful* (7/31, 22.58%, $f = 11$) in the future. (see Table 3).

The Results of Chi-Square Analyses

Comparison of Mother-Adolescent Pairs' Evaluations

For the femininity, it was found that mothers of boys used significantly more feminine characteristics for their sons compared the boys used for themselves, $\chi^2(1, n = 60) = 6.211, p = .013$. On the contrary, girls stated significantly more feminine characteristics compared to mothers used for their daughters, $\chi^2(1, n = 62) = 5.158, p = .023$. In addition, both mothers of boys and mothers of girls used significantly more masculine characteristics for their sons and daughters compared to boys and girls used for themselves ($\chi^2(1, n = 60) = 22.756, p < .001$; $\chi^2(1, n = 62) = 8.403, p = .004$; respectively). Finally, mothers of sons used more neutral characteristics for their sons compared to boys used for themselves ($\chi^2(1, n = 60) = 6.531, p = .011$); while no difference was found between mothers of girls and girls, on the same issue ($\chi^2(1, n = 62) = 2.163, p = .141$).

Comparison of Mothers' Evaluations for Sons and Daughters

While there is no significant difference between mothers of girls and mothers of boys on masculine and neutral characteristics ($\chi^2(1, n = 61) = 0.621, p = .431$; $\chi^2(1, n = 61) = 0.025, p = .876$; respectively), it was found that mothers of boys used significantly more feminine traits for their sons compared to that of mothers of girls used for their daughters. $\chi^2(1, n = 61) = 19.931, p < .001$.

Comparison of Girls' and Boys' Self-Evaluations

No significant differences were found between girls and boys on feminine, masculine, or neutral characteristics that they used for themselves ($\chi^2(1, n = 61) = 0.02, p = .889$; $\chi^2(1, n = 61) = 1.31, p = .252$; $\chi^2(1, n = 61) = .871, p = .351$; respectively).

Discussion

This study examined male and female adolescents' and their mothers' future projections about what kind of a woman or a man those adolescents would be and used content analysis as the main research method. Results showed important and converging understanding about gender socialization of mothers and their adolescent children. When the category of *femininity* was investigated more closely, it was found that being *affectionate/loving* is the most wanted characteristic that the mothers used for their sons and being *well-groomed* is the most wanted characteristic that the mothers used for their daughters.

Similarly, the most commonly used feminine characteristic by boys and girls were *being quite* and *being well-groomed*, respectively. Due to these findings, one could conclude that while mothers of boys and boys emphasized *relatedness* dimension of femininity, mothers of girls and girls clearly put more emphasis on *physical appearance* dimension. We speculate that, while mothers attributed feminine characteristics that require more cognitive ability to their sons more frequently, boys also mentioned those characteristics more frequently for themselves than girls did for themselves.

There was almost perfect harmony between girls and boys and mother-adolescent pairs for the category of masculinity. *Being strong and independent* is one of the most salient traits that adolescents belonging to both gender categories wanted to have, and their mothers wanted their children to have that trait in the future regardless of adolescent's gender. The results were consistent with the previous findings. For example, in a study it was found that single mothers and/or working mothers wanted their children to become self-confident and self-sufficient regardless of their children's gender (Brannon, 2011; Slavkin & Straight, 2000).

For the category of neutral (not tapping onto either feminine or masculine), both girls and boys reported to be *educated* as a future projection. While mothers of boys wanted their sons to be *honest/well-behaved* and mothers of girls wanted their daughters be *happy* in the future. Interestingly, even in this category, mothers of boys expected personality traits (*honest/well-behaved*) for their sons, whereas mothers of daughters emphasized emotional traits (such as *being happy*) as a future trait for their daughters in the future. This finding was also consistent with the expectations of more collectivistic cultures, including Turkey (Kağıtçıbaşı, 2007; Tennenbaum & Leaper, 2002).

Finally, the results of non-parametrical statistical analysis indicated that mothers of boys used more feminine characteristics, more masculine characteristics and more neutral characteristics than their sons used for themselves. In the light of this finding, one could conclude that mothers had more expectations for their sons for three different categories. However, mothers of girls used less feminine and more masculine characteristics than their daughters did for themselves. Mothers might have thought that having less feminine traits and more masculine traits might bring social advantage to their daughters, regarding existing gender roles in the society. When we compared mothers of females and males, it was found that mothers of boys used significantly more feminine characteristics than the mothers of girls did for their daughters. As it was mentioned before, in the category of femininity, *relatedness* and *physical appearance*

dimensions were emphasized more frequently, for boys and girls, respectively. We speculate that that mothers of boys might have thought that *relatedness* would predict success in their sons' social life. This finding seems not to be in harmony with traditional gender roles, but it can be interpreted, as they wanted their boys to be more *successful* in the future.

Taken all together, this study made an important contribution into the existing literature in terms of investigating differences and similarities both in mothers and their adolescent children's future projections about being a woman or a man. Future research should focus on the content of gender roles through semi-structured interviews, and evaluate not only mothers but also fathers, in terms of examining the effect of family on gender development.